

JELENKOR

Felelős szerkesztő: KATONA JENŐ

Szerkesztőbizottság: Almásy József, Horváth Sándor O. P., Molnár Kálmán, Szekfü Gyula

A tartalomból:

**A „civitas terrena“ és a „magnum
mysterium“
Eugenika
FREY ANDRÁS: Szovjetállam
és szocializmus
FRANCOIS MAURIAC levelezőlapja:
Háború és béke**

**KOVÁCS IMRE: Levél a teniszező parasztokról
A Csendes-óceán problémái
SZENDE ZOLTÁN: Izland
GYERGYAI ALBERT: Guy de Portalès
VINCZE LÁSZLÓ: „Csizma az asztalon“
A régi keresztények élete — Könyvek
ARANY JÁNOS verse: Honnan és hová?**

Zord idők: A bolsevizmus ellen — Franciaország papjai — A kenderesi beszéd — „Úr és paraszt a magyar élet egységében“ — A kolozsvári Magyar Színház — Az élelmiszeripari munkások — A bukovinai magyarok hazatelepítése

„KÜZDELEM A MAGYARSÁGÉRT“

Irta: ALMÁSY JÓZSEF

Vitéz baráti Huszár Aladár beszédei és írásai jelentek meg nemrég „Küzdelen a magyarságért“ címen. Valamennyi beszéd vagy cikk egy-egy eseményhez fűződő gondolatokból épül fel; az első beszéd még 1923-ból való, de a könyv tartalmának nagyobbik része, különösen a legtöbb cikk, az utolsó három-negy esztendő viharos eseményeivel, tragikus problémáival, a mámoros boldogság és szorongó aggodalom végletei közt hullámzó nemzeti érzésvilág egy-egy reakciójával foglalkozik, illetőleg ezekre vonatkozik. Sokat ismerünk közülük, nem egyre jól emlékszünk, hiszen alig pár hónapja olvastuk abban a néhány lapban, amely még ma is rendíthetetlenül és kétség nélkül tart ki ama szemlélet mellett, mely Huszár Aladár beszédeiben és írásaiban oly előkelően magas és nemes szellemiség bizonyítéka gyanánt nyilatkozik meg. Semmi új nincs a könyvben és mégis lebilincselő olvasmány, sőt izgató: a legmélyebben gyökerező érzések szinte elviselhetetlen, a pattanást megközelítő feszültsége nélkül lehetetlen az utolsó négy esztendő eseményeit újra átélni annak, aki magát egynek érzi nemzetével, aki azonosítani tudja saját sorsát és eshetőségeit a nemzet sorsával és lehetőségeivel. Nem lehet újra elvonultatni lelkünk előtt 1938-nak fülledt és sejtelmes nyaratól Teleki Pál haláláig terjedő idők sorsdöntő eseményeit anélkül, hogy lelkünk mélyéig meg ne rendüljünk a nemzet sorsán érzett aggodalmunkban és az igazságot tevő Isten útjainak felismerésében.

Ezzel elmondtam a legnagyobbat, amit csak mondhattam Huszár Aladár könyvéről. Nem Apponyi Albert vagy Tisza István beszédeinek mértékével kell mérnünk ezeket a beszédeket, cikkeiben sem tárulnak fel olyan mélységek és nem gyullad gondolataiban olyan ragyogó világosság, mint az ifjabb Andrassy Gyula politikai tanulmányjaiban, vagy Pethő Sándor munkáiban. Huszár Aladár összegyűjtött beszédeiben és cikkeiben a történelmi magyar vezető rétegek politikai tehetsége, ösztöne, műveltsége és lelkiismerete mutatkozik meg mégegyszer egy

kiváló, magasan a tömeg fölé emelkedő képviselőjében. Szinte vigasztalással, szinte megnyugtatóképpen biztosít legesüggendőbb perceinkben: nem új, nem más magyar nemzet az, mely napjaink tombolásig fajuló válságviharzásaiban tántorogva és önmagával vívódva keresi a magyar jövő útjait, „megfogyva bár“ a statisztika millióinak annyira örvendetes emelkedése ellenére is, de mégis hamisítatlanul, eredeti, ősi lelkiségével ugyanaz a magyar nemzet félti és őrzi mindazt, amit a romokra épített, mint amelyik sok nehéz, sötét és véres századon át volt alánya a nemzeti történelemnek, hőse a naiv éposznak, mely annak a nemzetnek viszontagságos küzdelmeiről szól, amelyik mindvégig komolyan vette a kereszténységet.

Nem tudok nagyobb elismerést képzelni ennél a megállapításnál. És ezt nem silány bölöklési szándékból, vagy a jobbik esetben egy üres, lélektelen, konvencionális stílus követelményeként kell megállapítanom, hanem, mert az előbbieket szerint „omne tulit punctum“, aki olyan tökéletesen éli át lelkében a nemzet viszontagságos életét, hogy „ex abundantia cordis“, a szív bőségéből kiesordult és szavakká érlelődött érzéseivel úgy ragadja magával, úgy rázza meg lelkükben hallgatóit vagy olvasóit, mintha közvetlenül a nemzet örömét, a nemzet kétségeit és veszteségeit kellett volna átélniük, csak az lehet ilyen hibátlan tükör, csak az azonosulhat ilyen tökéletesen a nemzettel az átélésben, aki az értelem és akarat teljesítményein túl valami irracionális erő hatására is kénytelen átvenni lelkébe és kifejezni valahogy mindent, amit a nemzet tesz, vagy ami a nemzettel történik, mert lényegében egy a nemzettel, benne él valahogyan valami, ami a nemzetnek is lényegéhez tartozik.

Csak kevesebben vannak az ilyenek, mint azelőtt, csak vékonyabb lett a társadalmi réteg, mely a tradicionális politikai gondolatot hordozza, de döntő pillanatokban innen is, onnan is, ahol talán nem is sejtettük, előre ugrik egy-egy a kevésből, akiknek nem kell összebeszél-

niük, sem szervezkedniük, az ország minden végén, a társadalom valamennyi lépcsőfokán csak egyféleképpen tudnak reagálni a nemzet komolyabb sorsfordulataira, csakúgy, ahogy őseik, testi vagy szellemi értelemben, zivatáros századok viharvert nemzedékei reagáltak.

Igy ugrott elő a nyílt színre, az érdeklődés középpontjába, események élére huszonkét évvel ezelőtt Huszár Aladár, aki Balassagyarmaton elsőnek vetett gáncot a beteljesedő magyar végzetnek 1919-ben, mikor még azt hittük, ha nincs kormány és országgyűlés, ha nem intézkedik a hatóság, akkor tenni se lehet semmit és a „megverem a pástort, elszélednek a nyáj juhait” pszichózisra telepedett rá a nemzet lelkére. Petőfi szép fehér galambjaként jött a lesújtó hírek hullóserege után az első örömhír Balassagyarmatról és ezt az első jóhírt Huszár Aladárnak köszönhetjük. Milyen keserves visszaesések, milyen gyötrelmesen hosszú szünetek következtek erre az első örömhírré, míg végre Szent István esztendejében komolyabb fordulat történt s kezdjük félve remélni, hogy a második nagy kockázat, a második nagy megpróbáltatás ha nem is kevesebb szenvedéssel, de sokkal kevésbé tragikus eredményekkel múlik el a nemzet fölött.

Huszár Aladár könyve ezeken az esztendőkön vezet át újra az emlékezés útjain, Balassagyarmattól Ipolyságig, vagy méginkább a boldog erdélyi ünneppapokig. A trianoni Magyarország történetének kiemelkedőbb vázlatos vonásai a magyar lélek érzéseinek hullámlásait, a magyar politikai gondolkodás, a magyar nacionalizmus legfőbb örömeit és legnagyobb gondjait mutatják könyvében. Mikor Huszár Aladár átugrott váratlanul 1919-ben mindennapi, jelentéktelen hivatali szobájából a magyar történelembe, mikor pedig nem sokkal előbb nem is sejtette, hogy az ő nógrádi vármegyei tisztviselősege több lesz mint a megszokott hagyományos vármegyei hivataloskodás, hogy neki is segítenie kell a magyar nemzet történelmének szövéseben és neki kell megmentenie egy várost Magyarország számára, akkor a nemzet nagyobb része még egészen a hosszú béke nyugodt egyensúlyának, sőt bizonyos értelemben közönyös felelőtlenségének hatása alatt állt lelkiileg. A történelmet a király, a dinasztia, a kormány, a pártvezérek, esetleg talán a képviselők, újságírók és katonák csinálják, a többiek csak a saját hivataluk kötelességeit felelősek, gondolta az egész társadalom, mikor ellenkezés és ellenállás nélkül vette tudomásul a történelmi magyar állam főfalainak lerombolását. Huszár Aladárnak balassagyarmati példája nyomán a következő esztendőknél azután ellenkező irányú fejlődés következett.

Az ember könnyen gondolhatná, hogy e lelki folyamat vége felé a magyar nacionalizmus kielégülésének, a nemzeti törekvések beteljesedésének éveiben, mikor egyszerre egész esomó galamb röpült a tragikus események hullóserege után, mikor úgy örülhetett a magyar, mint történelme során ritkán, senkinek se lehet nagyobb tekintélye, mint azoknak, akik az első galambokat felröpítették, akik példájukkal a passzív nacionalizmus bénító hatását megtörték és az önálló felelősségvállalás, a rendkívüli helyzetű hősieségére tanítottak. Az ember nyugodtan elhinné, ha azt állítaná valaki, hogy az 1938-ban kezdődő nemzeti beteljesülés azokat teszi boldogabbá, akik 1919-ben a nemzeti eszme hivatott hordozóinak összeroppanása után a legnagyobb terhet vállalták magukra. Akikben annyi ereje van a nacionalizmusnak, mint amennyi Huszárékban volt 1919-ben, csak nem érezhetnek mást, mint zavartalan örömet, mikor a lehetőségek ennek az erőnek az arányaira nének? Huszár Aladár könyvének nagyobb része erről az utóbbi három esztendőről szól; mi más érzés hathatja át ezeket az írásokat, mint büszke elégedettség? Mai magyar viszonyainkat jellemzi és némileg fanyarul jellemzi, hogy nem így van. Sem az nem tűnik ki a beszédekből, vagy cikkekből, hogy írójuk általános és elismert tekintélynek örvend, sem az, hogy a trianoni korlátozások, a trianoni határok eltűnése idején gondtalanul néz a nemzet jövője elé. Ellenzéki hangulatuk van Huszár Aladár írásainak; nem annyira a kormányral, mint inkább a közszellemmel, az általános gondolkozással szemben. Érezhető, hogy egyedül érzi magát, vagy legalább is nem túl nagy tömeg élén és öröme is olyan magyar öröm, amilyen annyiszor ért már a történelemben, mikor alig tudtuk elszánni magunkat az örömré, annyi új gond és új veszedelem között köszöntött be. Akárhányszor védeni kell saját nacionalizmusának igazságát; Ady Endre „én nem vagyok magyar?”-ja is fájdalmas felhőborodással harsan fel szavában. És ez a defenzív attitűd nem a régi ellenséggel szemben mutatkozik; azokkal kell vitatkoznia, akik szintén vállalni akarják a történelem-csinálás felelősségét, akik a nacionalizmus forradalmi aktivitását hirdetik.

Szívesen hivatkozik ez a nacionalizmus az ellenforradalomra; előkészítőiknek, szellemi elődeiknek tekintik a legszélsőbbek is azokat, akik az összeomláskor vállalták a nemzeti eszme hordozását és elmélyítését, akik töprengés nélkül csak a pere igénye szerint, a szükség parancsára, belső lelki kényszerből cselekedtek és kevesebbet törődtek a formákkal, mint a nemzet megmentésével. Így cselekedett Balassagyarmaton Huszár Aladár is és ma mégis több kritikával mint helyesléssel kénytelen nézni ezt az új, forradalmi jellegű nacionalizmust. És nemcsak ő járt így. Az ellenforradalmi idők legtüzesebb, gátlásoktól legkevésbé bénított tett-emberei, a veszély hősei egymásután adják felét idegenkedésüknek, amit az új szellemmel, a nacionalizmus új színeivel szemben kénytelenek érezni. Megöregedtek talán és már visszariadnak a kockázattól? Nem érzik már lelkükben a magyar ösztön parancsát, mely oly biztossá tette energiájukat a cselekvésben, a legnagyobb szükség és tehetetlenség idején is. Azt hiszem, fordítva van a dolog: azért járnak ma külön utakon, azért nem állnak a tömeg élén, mert nagyvonalon is értik az ösztön szavát, mert nagyon is egynek érzik magukat a nemzettel ahhoz, hogy ezt a forradalmi színezetű nacionalizmust aggodalmaikat és az idegentől visszariadó ösztönös veszélyérzésüket eltítkolva vállalhatnák. Könnyű elintézni őket a gyanúsítással, hogy mint „beérkezettek” rangban és polgári jövedelmében birtokon belül a „quieta non movere” elvének kevésbé tiszteletreméltó hirdetői közé kerültek szükségszerűleg, a dolgok rendje szerint. Csak a forradalmi propaganda szerint lesz mindenki hitvánnyá, mihelyt egyénileg célhoz ér és mindenki hülyvé, mihelyt megöregszik. Akiben igazán él a nemzet politikai ösztöne, aki igazán egész lelkében azonosult nemzetével, akiben csakugyan az ősi magyar politikai gondolkodás nyilatkozik meg, öregeken vagy fiatalon, birtokon belül vagy kívül, hatalommal vagy mint nincstelen proletár, mindenképpen hasznosan vagy alkalmatlanul csak a lelkiismeretében tükröződő magyar politikai igény szószólója lehet.

Az a nacionalizmus, mely huszonkét évvel ezelőtt néhány kemény vezérben jelentkezett, ma tömegeket hat át. Magyar tömegek pedig eddig eddig sajnósan csak a mezőgazdasági proletariátus millióiból képződhettek és ezek még eddig nem tudtak aktív politikai tényezőkké lenni. Ha ma tömegekkel találkozunk a politikában, azok rendszeren olyan társadalmi rétegekben alakultak ki, melyek jelentékeny részben nem egészen és befejezetlen magyarok, nem a történelmi magyarság életformáit élik, nem az ősi magyarság igényei és érzése határozzák meg gondolataikat. Így kerül szembe az ilyen tömegmozgalmakkal az igazi tiszta magyarság, melynek magyar ösztöne nem engedi, hogy a nemzet legnagyobb értékeit, sajátos életformájának legnélkülözhetetlenebb feltételeit kockáztassa tömegpszichológiailag hatásos elméletekért.

Huszár Aladár könyvében az utolsó három év eseményeivel kapcsolatban a magyar ösztön aggodalmai jelentkeznek a mindenképpentel való elméletekkel szemben, melyekben bizonyos tömegek nem tudtak ellentánni az utóbbi években, mert nem elég hatásosan működik gondolkodásukban a magyar érzés korrekciója. Ezért nincs programja, rendszere Huszár Aladár könyvének; egy párthoz sem tartozik, egyik érdekében sem beszél, nem akar mást, csak magyar akar maradni, csak a magyar életformát, s mindent, ami ehhez szükséges, akarja megmenteni. Ezért áll közel a törzsökös magyarok szervezetéhez, mely azokat igyekszik összefogni, akik öntudatosan hordozzák magukban ezt a magyar ösztönt.

Csodálatos, hogy ezt a szervezkedést azok fogadják annyi gyűlölettel és bizalmatlansággal, akik világnézetté tették a fajelméletet. Látszik, hogy az elmélet fontos nekik és nem a magyarság. Huszárék mozgalmát nem rasszizmus; az ő szemléletükben a nemzet szellemi képzettségének, a törzsökösöktől is csak magyar szellemet kívánunk s a származás ennek csak egy kritériuma. A rasszistáknak ez idegen gondolat és túlságosan magyar; az ember nem tud szabadulni a gondolatától, hogy „a” rasszizmus az ő világnézetük és nem a magyar rasszizmus.

Csoda-e, hogy ide nem követhette az aktív nacionalizmus forradalmi színezetű szószólóit az, aki nem tud más-kép gondolkodni, csak magyar módra és akinek a legszebb rendszer se jó, ha nem magyar? Egyszer már átélte Huszár Aladár azt a kétségbeesést, ami abból keletkezett, hogy elméletek nyomták el a magyar igényeket. Csoda-e, hogy több az írásában az aggodalom, mint a lelkesedés ma is, mikor a jó hírek ellenére olyan sok jel mutatja, hogy veszedelmek közt élünk.